LİKYA YOLU

arımadası'nın
k ve doğal
arının izinde.

BİR NEHRİN MUTFAĞI

Yavaş şehir Halfeti'de Meyve Yemekleri Festivali.

YAĞMALANAN GEÇMİŞ

Konya'dan Kilikya'ya uzanan güzergâhta antik kentler definecilerin tehdidi altında.

MAGMA
YERYÜZÜ DERGİSİ

RÜYALAR KİTABI

RACASTAN

RUANDA
BİN TEPELER DİYARI

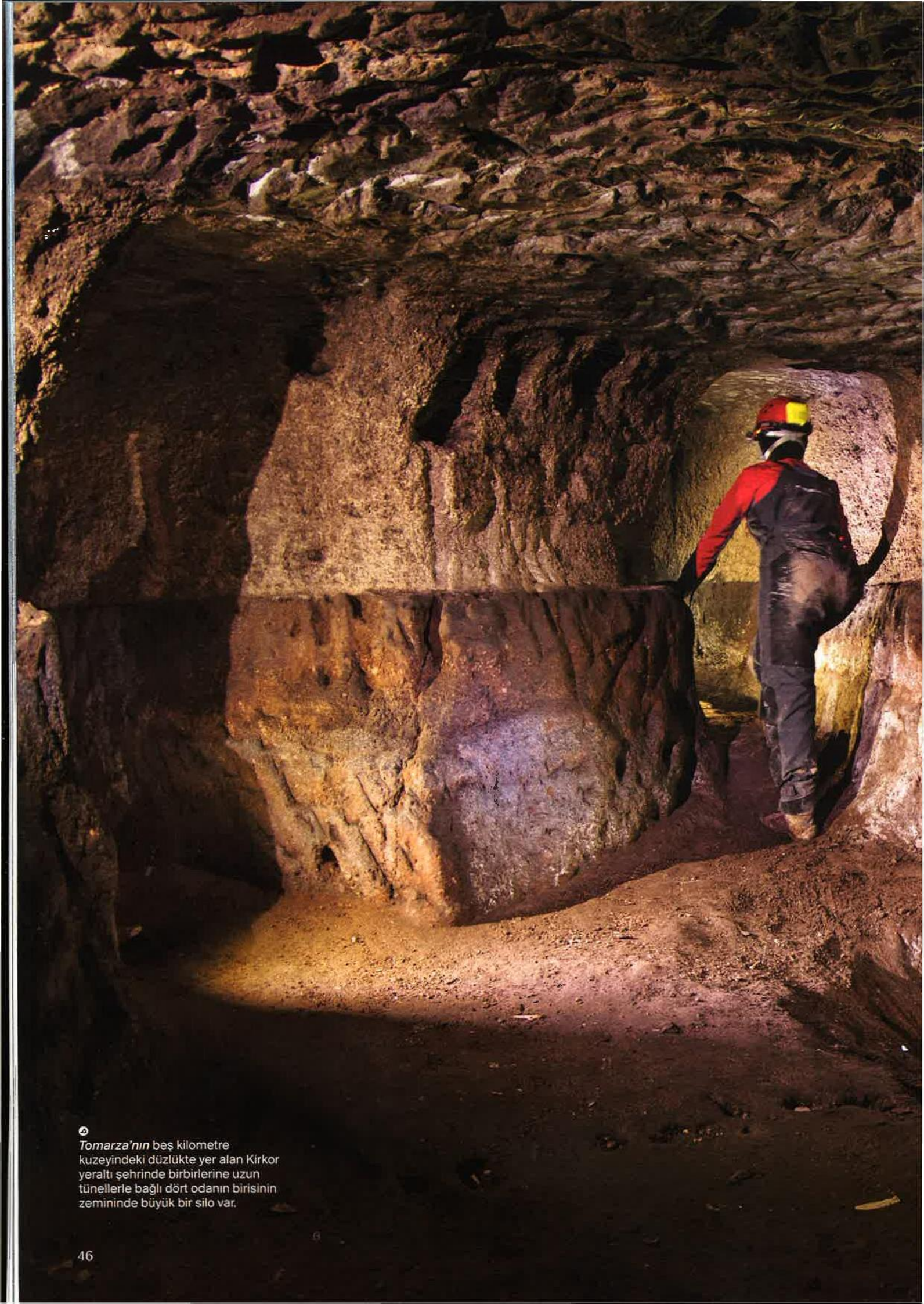
TOMARZA
YERALTINA SEYAHAT

KARABİGA
FOKLARIN SIĞINAĞI

ISSN 2148-7707
facebook/twitter:magmadergisi
www.magmadergisi.com

SAYI
25
HAZİRAN
2017
12TL
KKTC
15TL

MA
ıykuş
ZEL EK•
Devlerin
Kavgası
SARTRE
CAMUS

Tomarza'nın beş kilometre kuzeyindeki düzlükte yer alan Kirkor yeraltı şehrinde birbirlerine uzun tünellerle bağlı dört odanın birisinin zemininde büyük bir silo var.

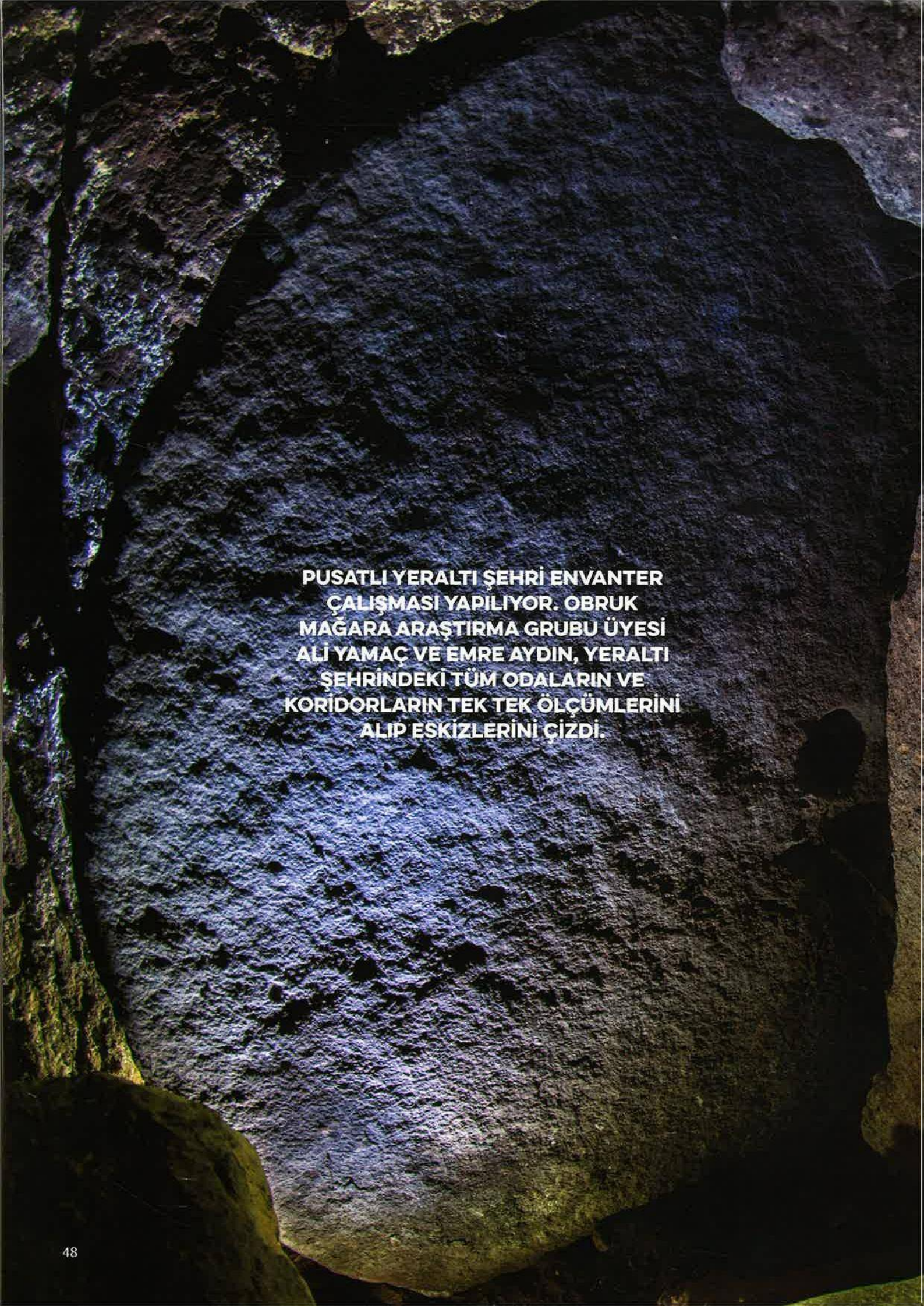

TOMARZA

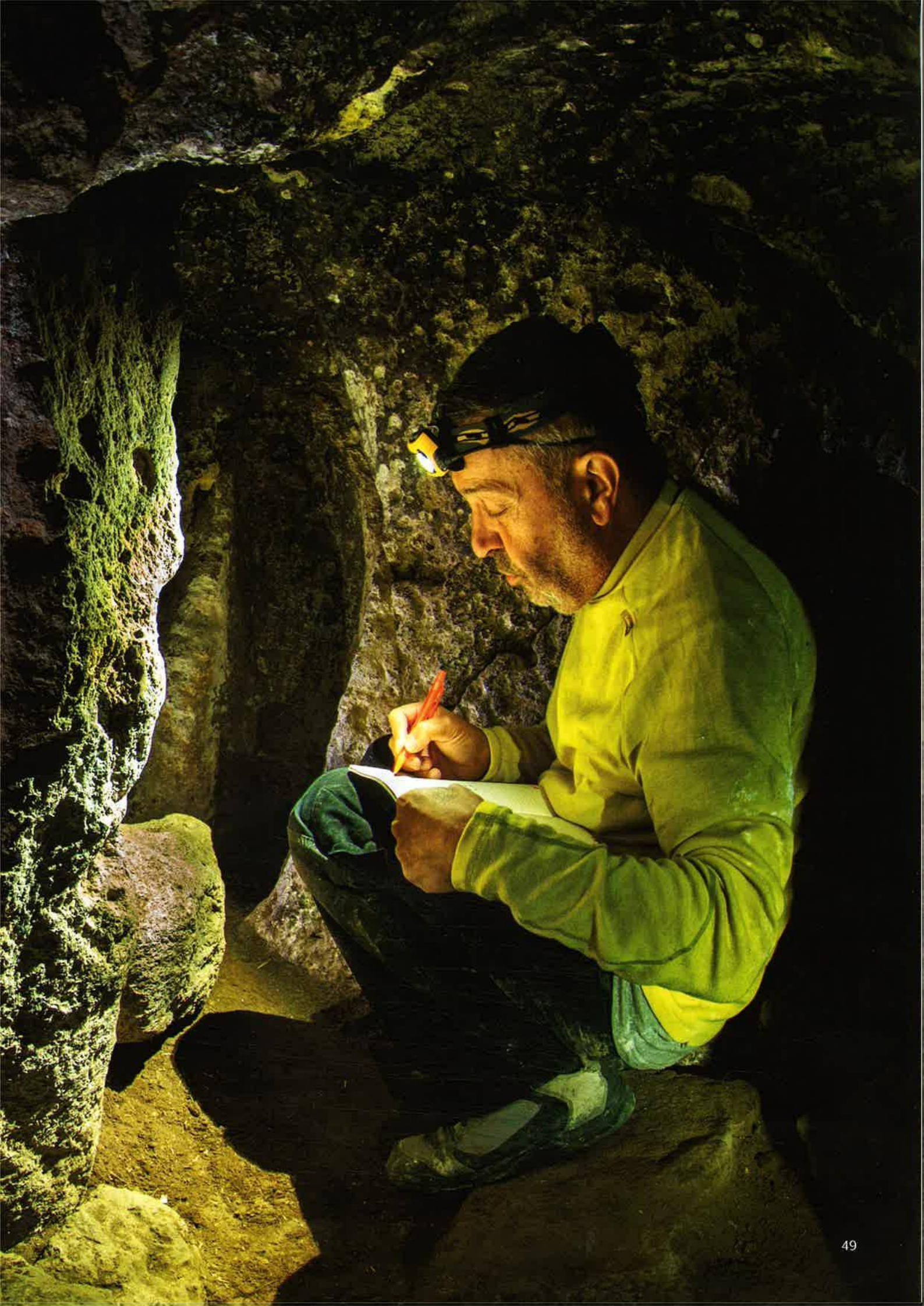
YERALTINA SEYAHAT

TARİHİ KAPADOKYA'NIN ESKİ MERKEZİ KAYSERİ, BİRBİRİNDEN ÇARPICI YERALTI ŞEHİRLERİNİ BARINDIRIYOR. KİLİTTAŞLARIYLA KORUNAN, KORİDORLARLA, GALERİLERLE, BİRBİRİNE BAĞLI ODALARLA YERİN KAT KAT ALTINA İNEN BU YERLEŞİMLERDEN BAZILARI TOMARZA İLÇESİNDE. MAGMA, İNCİLİ, KİRKOR, KUŞCAĞIZ VE FATİNLER YERALTI ŞEHİRLERİNDEKİ KEŞİF ÇALIŞMALARINI SAYFALARINA TAŞIYOR.

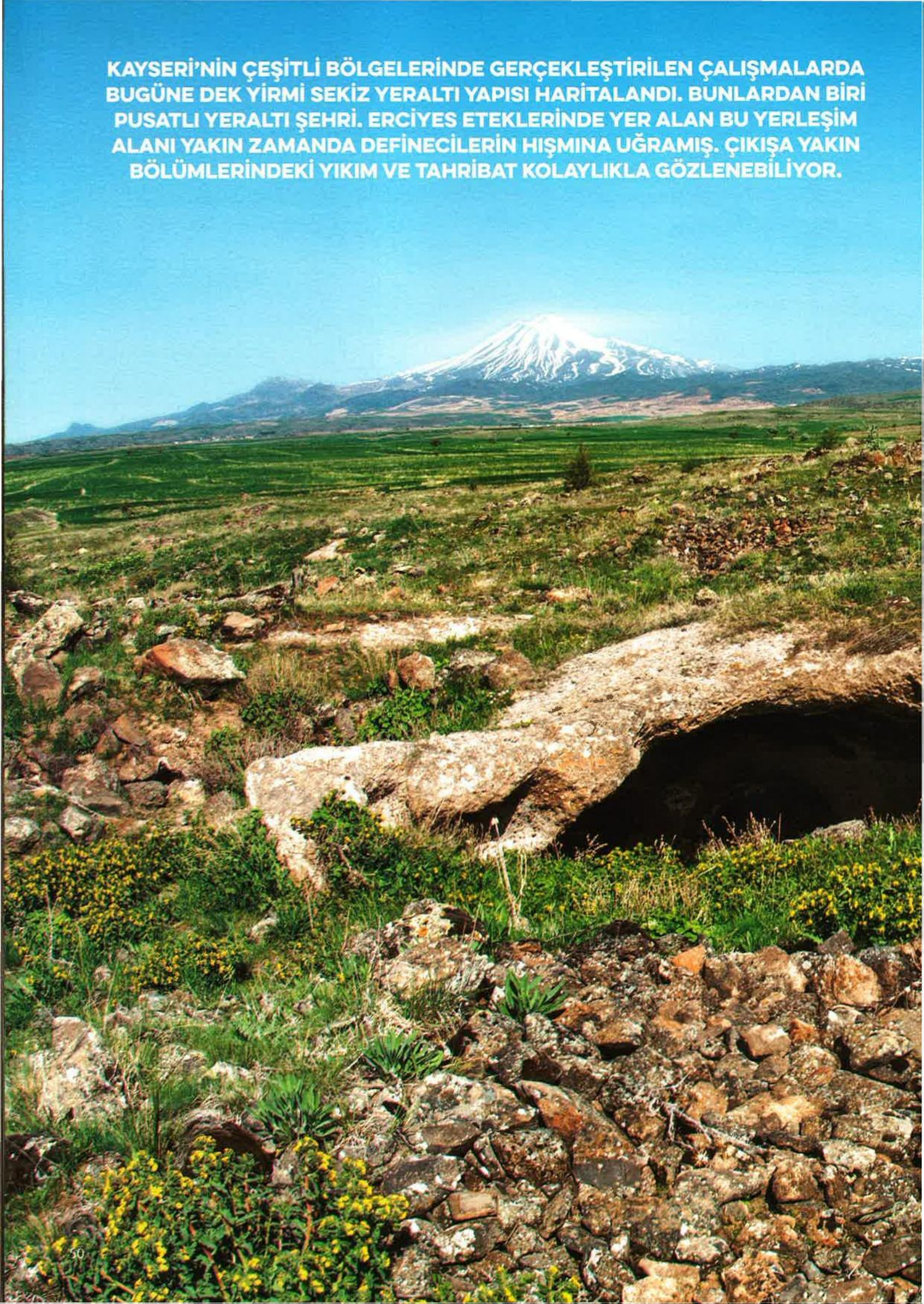
yazı: EZGİ TOK / fotoğraflar: ALİ ETHEM KESKİN

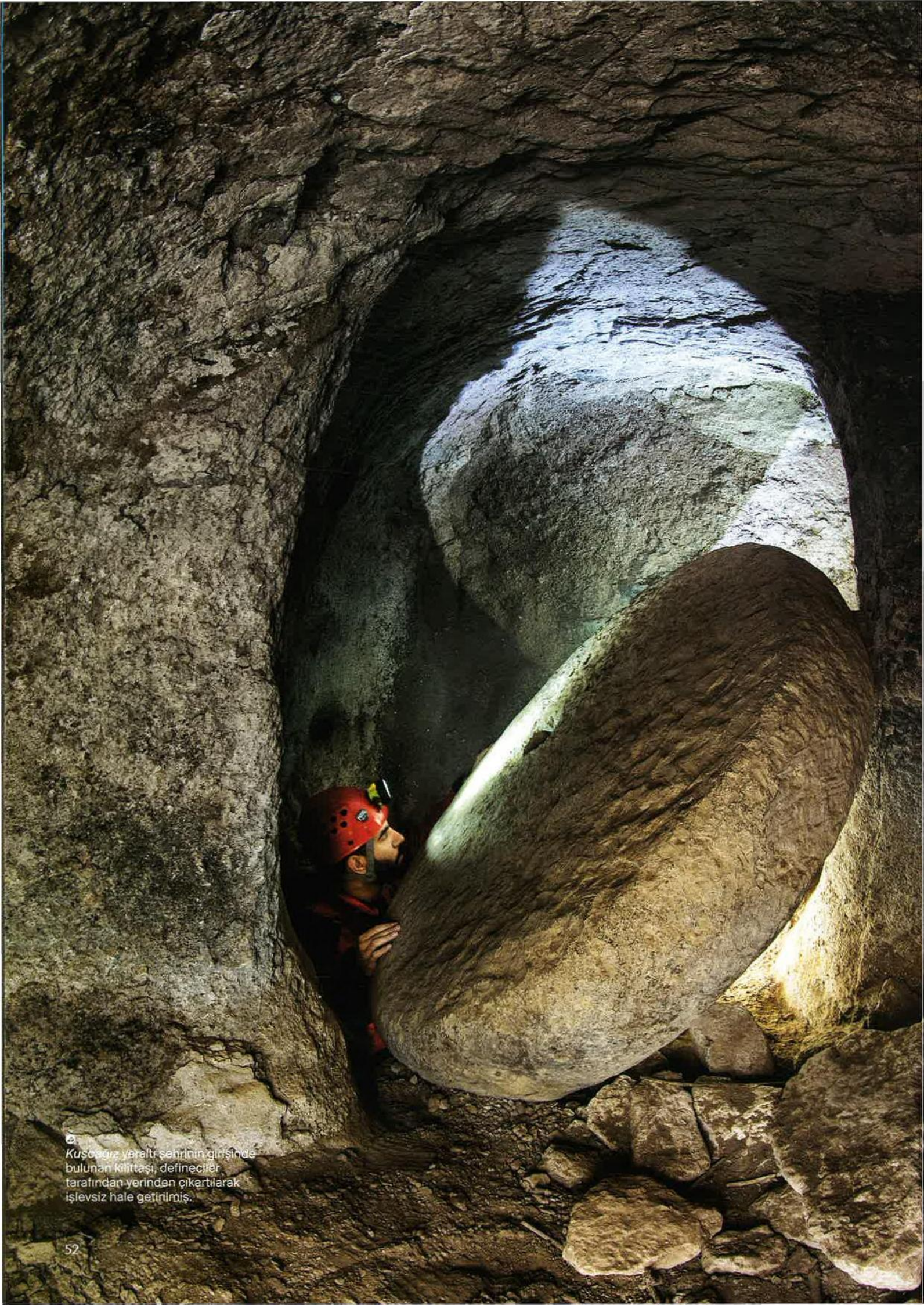
PUSATLI YERALTI ŞEHRİ ENVANTER ÇALIŞMASI YAPILIYOR. OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU ÜYESİ ALİ YAMAÇ VE EMRE AYDIN, YERALTI ŞEHRİNDEKİ TÜM ODALARIN VE KORİDORLARIN TEK TEK ÖLÇÜMLERİNİ ALIP ESKİZLERİNİ ÇİZDİ.

KAYSERİ'NİN ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ÇALIŞMALARDA BUGÜNE DEK YİRMİ SEKİZ YERALTI YAPISI HARİTALANDI. BUNLARDAN BİRİ PUSATLI YERALTI ŞEHRİ. ERCİYES ETEKLERİNDE YER ALAN BU YERLEŞİM ALANI YAKIN ZAMANDA DEFİNECİLERİN HIŞMINA UĞRAMIŞ. ÇIKIŞA YAKIN BÖLÜMLERİNDEKİ YIKIM VE TAHRİBAT KOLAYLIKLA GÖZLENEBİLİYOR.

Kuşcağız yeraltı şehrinin girişinde bulunan kilittaşı, defineciler tarafından yerinden çıkartılarak işlevsiz hale getirilmiş.

ESKİ PUSATLI KÖYÜ'NÜN biraz dışında, sessizlik içinde vadi duvarını izliyorduk. İlk izlenim kelimenin tam anlamıyla şok edici. Karşımızdaki tüm kaya duvar ve bu duvarın önünde uzanan, ayaklarımızın altındaki toprak delik deşikti. Tüm arazi kaya yerleşimleri, yeraltı yapıları, tüneller, geçitler ve yeraltı şehirleriyle doluydu. Bu görüntü yıllardır çeşitli projeler için benzer mekânlarda bulunmuş bizler için bile alışılmışın dışında ve etkileyiciydi.

Obruk Mağara Araştırma Grubu olarak bu kez Kayseri'deyiz. Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve Çekül Vakfı ile imzaladığımız protokol kapsamında daha önce Gaziantep ve Urfa / Halfeti'de yürüttüğümüz projelere benzer bir başka büyük projeyi, yeraltı yapılarının envanterini hazırlayacağız. Yaptığımız iş önemli; dünyada şu ana kadar yürütülen en geniş kapsamlı "yeraltı yapıları araştırma projesi" bu. Kayseri'nin çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen ve şu ana dek 28 yeraltı yapısının haritalandığı çalışmaların bir ayağını da geçtiğimiz günlerde Kayseri il merkezinin 55 kilometre güneyinde bulunan Tomarza'da tamamladık.

Her ne kadar günümüzde Kapadokya denilince Nevşehir – Ürgüp - Göreme üçgeni akla gelmekteyse de antik çağlarda Kapadokya'nın başkenti bugün Kayseri olarak bilinen antik Caeserae şehriydi. Bugünkü turistik Kapadokya'ınn 70 kilometre doğusunda bulunan Kayseri, günümüzden milyonlarca yıl önce başlayan yoğun volkanik aktiviteden aynen komşusu gibi etkilenmişti. Bu dönemde püskürmeye başlayan ve sadece bu bölgede sayıları 70 civarında olan küçük büyük birçok yanardağ, Kayseri ve civarına yer yer 200 metre kalınlığında tüf ve ignimbrit yığdı. Bu volkanik tüf, yörede yaşayan insanlar tarafından yüzyıllar boyunca kazılıp oyuldu; kayaların içine meskenler, kiliseler ve korunma amaçlı yeraltı şehirleri inşa edildi. Tam tarihi bilinmemekle beraber milattan sonra 4. yüzyıldan beri kazıldığı tahmin edilen bu kaya yerleşimleri, o günden günümüze kesintisiz olarak kullanıldı.

Öte yandan, çalışmalarımız sırasında hemen her yerde rastladığımız çanak çömlek parçaları, bu yapıların arkeolojik olarak neredeyse hiç araştırılmamış tarihi hakkında bir takım ipuçları verse de yüzyıllar içinde yeniden ve defalarca şekillenmiş sessiz duvarların asıl hikâyesi hâlâ gizemini korumakta.

Öyle ki bu bölgedeki her yeraltı şehrinin kendine özgü yapısal karakteristiği, farklı mimari tiplerine sahip, geniş yelpazede dağılım gösteren amaçlar için kullanılmış yerleşmelerle çalışmaya alışkın bizleri bile zaman zaman şaşırttı. Gelgelelim bu gibi olağandışı mimarilerin, yapay mağaralarda çalışmanın en çekici yanını oluşturduğu reddedilemez bir gerçek. Bu arazide geçirdiğimiz zaman boyunca gördüğümüz pek çok yeraltı şehri arasından seçim yapmak elbette zor. Yine de tüm çalışma dönemi göz önüne alındığında bazıları var ki unsurları konusunda yapılan tahminlerin hepsini havada bıraktı. Bu şehirlerden en dikkat çekicileri İncili, Kirkor, Kuşcağız ve Fatinler yeraltı şehirleriydi.

İNCİLİ'DEKİ GİZEM

Tomarza ilçesinin on kilometre kuzeyinde İncili Köyü bulunur. Bu köy, yazar Ömer Seyfettin'in de bir dönem yaşadığı, İncili Kaftan hikâyesinde bahsi geçen köydür. İncili yeraltı şehri bu köyde yer alır. Üç giriş ve iki çöküntüyle yeryüzüne açılan yeraltı şehri, üç ana bölüm ve bu bölümleri birbirine bağlayan koridorlardan oluşuyor. Ziyaretçilerini büyük, geniş bir açıklıkla karşılayan mağara, bu özelliği sebebiyle definecilerin de ilgisini fazlasıyla çekmiş. Bu geniş açıklığın önünde son hazırlıklarımızı yapıp ölçüm ve çalışma ekiplerini kararlaştırdıktan sonra içeriye doğru yolculuğumuza başladık. Ulaştığımız ilk salon yaklaşık olarak 85 metrekare büyüklüğüyle etkileyici bir görüntü sergilemekteydi. Kuzeydeki geniş çöküntü bacadan süzülen ışık huzmeleriyle aydınlanan salonun kuzeydoğu duvarında göze çarpan açıklık, daha sonra keşfedeceğimiz bir odaya çıkıyordu. Çöküntü bacadan dökülen taş yığınının gerisine, odanın batı duvarına doğru bakıldığında seçilen karaltı sonu tıkalı bir koridor ve girinti şeklinde bir odacığı takiben dışarı ulaşan açıklıkla sonlanıyordu. Yüzeyin çevre koşullarına bu denli açık olmanın getirisi olarak bu çöküntüden başlayarak odanın zeminini yer yer yemyeşil otlar sarmıştı. Hızlıca ölçüm aldıktan ve fotoğraf çekmek için bu ferah mekânda az daha vakit geçirdikten sonra tavanında küçük bir çöküntü bulunan ikinci salona, oradan da ikinci kısma geçtik. İki oda ve bu odaya kısa pasajla bağlı üçüncü odadan oluşan ikinci kısım, uzun koridorla geçilen üçüncü kısma yani son noktaya ulaştı. Nihai ulaşılan noktanın tek odadan merdivenlerle ulaşılan çıkıştan oluşması ve mağara boyunca dikkate değer yapının bulunmaması bu yapının savunma amaçlı kazıldığını kesinleştirse de hiçbir kapı taşı ve operasyon odası olmaması garipti. Burada yaşamış insanların hangi düşüncelerle bu yapıları inşa ettiği konusunda kanaate varmak için günümüz mimarisiyle karşılaştırma yapmak ya da talihin yürütmek dışında pek şansımızın olmadığı açıktı. Çalışma alanımızın karanlık koridorların ve odaların arkamızda bırakarak kafamızdaki bu cevapsız sorularla sonraki şehre doğru yola çıktık.

SONRA ALTI ODALI BÜYÜK SALON, ARDINDAN 68 METRE DEVAM EDEN DAR TÜNEL, AKABİNDE DOĞU YÖNÜNDE BİRBİRİNE BAĞLI ÜÇ BÜYÜK ODA... "O DA NE?" ODALARDAN BİRİNDE YER ALAN 14 METRE DERİNLİĞİNDEKİ SU KUYUSUNU GÖRDÜĞÜMÜZDE VERDİĞİMİZ TEPKİ TAM OLARAK BUYDU...

KİRKOR YERALTI ŞEHRİ

Tomarza ilçesinin beş kilometre kuzeyinde ve anayolun hemen batısında bulunan büyük tepe diğer çalışma alanımızdı. İlk bakışta oldukça sıradan görünen tepenin şaşırtıcı yanısa yapay olmasıdır. Yüzeyde bulunan çanak çömlek kırıklarından anlaşıldığı kadarıyla yerleşimin geçmişi tarih öncesi döneme dek uzanıyor. Bu yapının güneyindeki düzlükte sayısız antik mezar ve bir yeraltı savunma yapısı mevcut. Biz de bu yeraltı şehirlerinden birini Kirkor yeraltı şehrini ölçmek üzere araziye yayılmış, mağaranın girişini bulmaya çalışıyorduk. İlk etapta, yola yakınlığıyla kolaylıkla bulacağımızı düşündüğümüz bu yeraltı şehrinin girişini aramakla geçen yarım

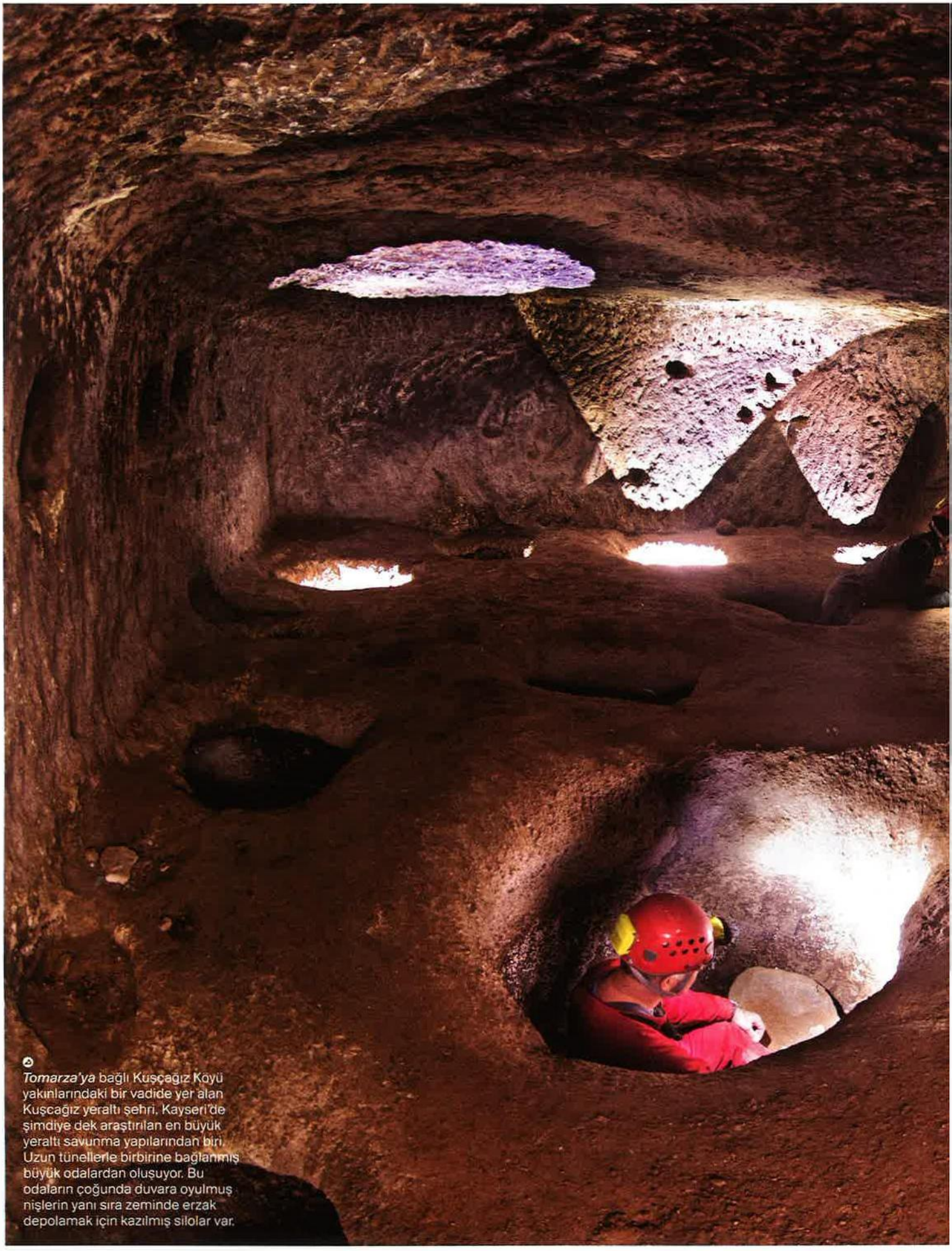
saatin sonunda, arazide işlerin her zaman planlandığı gibi gitmediğini tekrar tecrübe etmiştik. Bulunması oldukça zor olan bir girişe sahip bu yapı, girişin ardından taş kapıyla savunulan 65 metrekare büyüklüğünde bir odaya açılıyordu. Odanm kuzeyine devam eden ve tıkalı bacayla sonlanan 38 metrelik tünel ve tam zıddında, güneye doğru devam eden galeri bulunuyordu. Takiben on metrelik tünel, sonra altı odalı büyük salon, ardından 68 metre devam eden dar tünel, akabinde doğu yönünde birbirine bağlı üç büyük oda... "O da ne?" Odalardan birinde yer alan 14 metre derinliğindeki su kuyusunu gördüğümüzde verdiğimiz tepki tam olarak buydu. Bu kadar dipte ve böylesi dar pasajların sonundaki bu su kuyusu, burada ölçüm alan bizleri hem şaşırttı hem düşündürdü.

KUŞCAĞIZ: YERALTINI SAVUNMAK

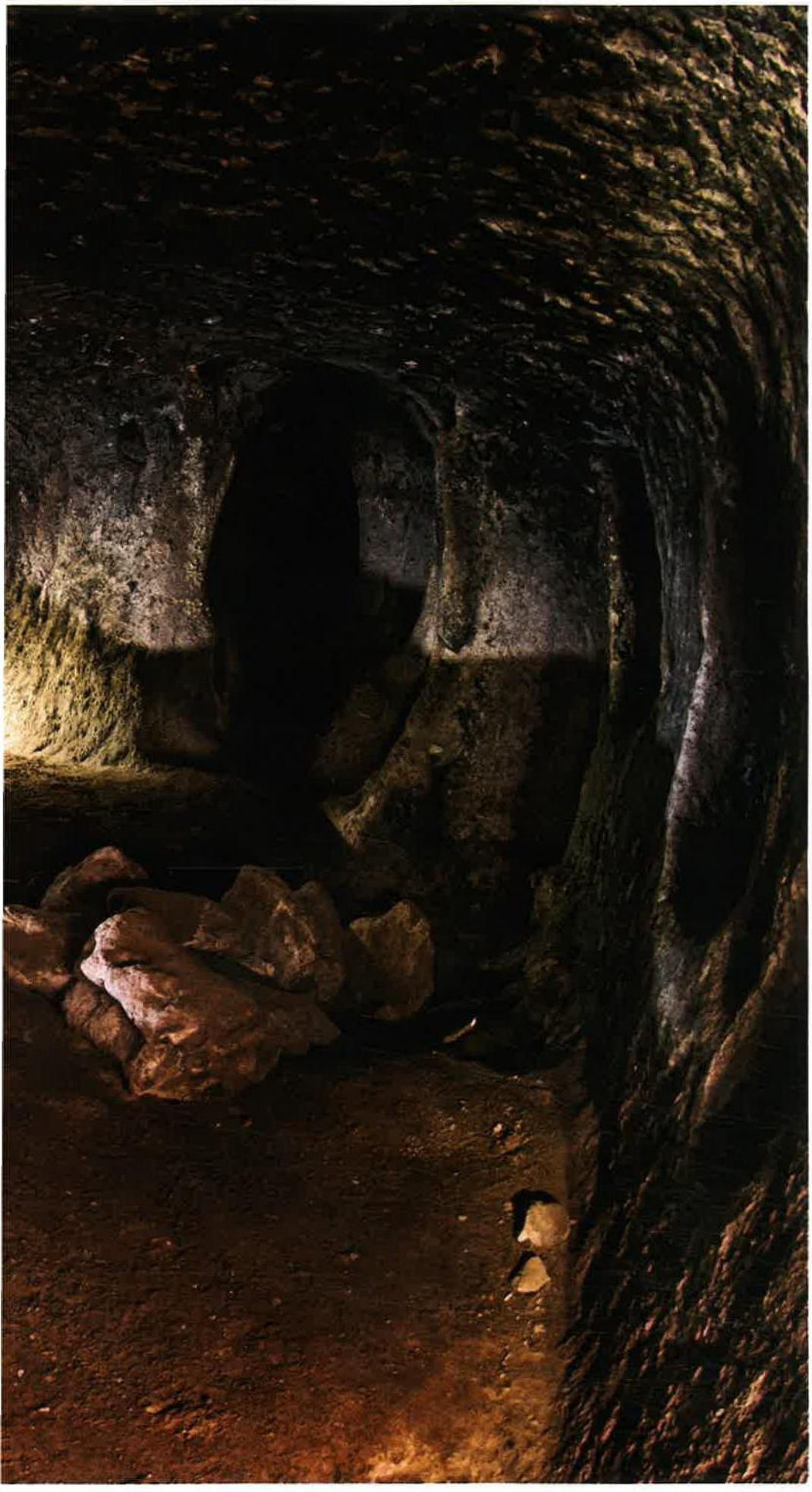
Tomarza'ya bağlı Kuşçağız Köyü'nün üç kilometre doğusundaki vadide yer alan Kuşcağız yeraltı şehri Kayseri'de şimdiye dek araştırdığımız en büyük yeraltı savunma yapılarından biriydi. Şubat 2017'de bir cumartesi sabahı, kar yağışı ve tipi Kayseri semalarına hâkimdi. Bizse on beşinci araştırma gezisini yapmak üzere arazideydik. Her ne kadar zorlu doğa koşullarında çalışmaya alışkın araştırmacılar olsak da tipi altmda yapılan kısa yürüyüşün ardından doğayla inatlaşmanın gerekli olmadığı konusunda fikir birliğine varmamız pek de uzun sürmemiş ve bu yeraltı şehrinin ölçümü, haritalanması ve fotoğraflanmasını tamamlamak için bır sonraki aya bırakmıştık. Bir ay sonra işte yine aynı noktada aynı araziye bakıyorduk ve bu kez yağmur yağıyordu. Bir gün önce güneşin pırıl pırıl parladığı gökyüzü yırtılmışçasına yağıyordu. Öte yandan, kızıl rengin hâkim olduğu araziye tezat oluşturan gri-beyaz gökyüzü ve koyu siluetler halinde gökyüzüne uzanan yapraksız tek tük ağaç gövdelerinin yarattığı romantik atmosfer ve bu hafif karanlık, vadi duvarlarma yerleşmiş, Roma ve Bizans dönemlerine ait sayısız kaya mezarınm oluşturduğu manzara gerçekten görülmeye değerdi. Burayı karşılaştığımız en ilginç yapılarm arasma koymamız tam da bu sebepten. Aynı bölgede bulunan Kirkor ve Kömür yeraltı şehirleri gibi Kuşcağız yeraltı şehrinin de ne savunma yapısı ne de yerleşme inşa etmek için çok da olağan sayılmayan bir mezar alanında kazılması ilginçti.

Yine, Tomarza'nm 22 kilometre doğusunda bulunan, eski ismiyle Emiruşağı, yeni ismi Avşar Obası Köyü'nün içinde yer alan diğer yeraltı şehri yıllar önce turizme açılmaya çalışılmış, bir kısmına elektrik tesisatı döşenmiş, olasılıkla hiçbir ilgi olmaymca da kaderine terk edilmişti. Bu halihazırda yolu olan, kapısı olan epeyce bir inşaat görmüş yeraltı şehrini ölçerken başımıza ne gelebilirdi? Burada da doğal yapıyı bozduğu gerekçesiyle hep karşı olduğumuz bilinçsiz inşaat temelli turızm anlayışının ürünü bir ana kapı bize sürpriz hazırlamıştı ve yeraltı şehrinin kapalı kapısı karşısında sağanak yağmurda çaresizdik. En sonunda, girişindeki duvarları turizme açılırken taşlarla örülmüş bu şehrin kapısının üzerinden atlayarak içeri girdik. Belki de bunu işaret olarak almalıydık. Bu yapı, eski tavanınm bir kısmı çökmüş 33 metre çapındaki büyük salonun devammda, kuzey ve güney yönlerine doğru uzanan iki ana galeriden oluşuyordu. Güneye doğru devam eden geniş galeri yıkıntı ve molozla doluydu. Bu galeri dalıa sonra daralarak doğuya dönüyor, tümü hafriyatla tıkalı dört farklı kola ayrılıyordu. Bu kollardan birini haritalarken artık alan o kadar daralmıştı ki çoğunlukla ilerideki bir noktadan tutunup kendimizi çekerek sürünmek suretiyle ilerleyebilecek haldeydik. Bır noktada arkadaki ölçüm alan araştırmacı-

Şıhbarak Köyü yakınlarında bulunan Fatinler yeraltı şehrinde yakın zamanda bu koridorlara girip yolunu kaybeden ve zamanında erzak deposu olarak kullanılan çukura düşüp telef olan bir hayvanın iskeleti.

Tomarza'ya bağlı Kuşçağız Köyü yakınlarındaki bir vadide yer alan Kuşçağız yeraltı şehri, Kayseri'de şimdiye dek araştırılan en büyük yeraltı savunma yapılarından biri. Uzun tünellerle birbirine bağlanmış büyük odalardan oluşuyor. Bu odaların çoğunda duvara oyulmuş nişlerin yanı sıra zeminde erzak depolamak için kazılmış silolar var.

BU HALİHAZIRDA YOLU OLAN, KAPISI OLAN EPEYCE BİR İNŞAAT GÖRMÜŞ YERALTI ŞEHRİNİ ÖLÇERKEN BAŞIMIZA NE GELEBİLİRDİ? BURADA DA DOĞAL YAPIYI BOZDUĞU GEREKÇESİYLE HEP KARŞI OLDUĞUMUZ BİLİNÇSİZ İNŞAAT TEMELLİ TURİZM ANLAYIŞININ ÜRÜNÜ BİR ANAKAPI BİZE SÜRPRİZ HAZIRLAMIŞTI.

nın öndeki istasyonu görmesi ve hatta eskiz atan kişinin ölçüm alanın nereyi istasyon olarak belirlediğini tespit etmesi imkânsız hale gelmişti. Hal böyleyken çıkmaya karar veren ekibi ufak bir sürpriz bekliyordu. Manevra yapacak alan yoktu ve öndeki araştırmacının kaskı sıkışmıştı. En ufak hareketin bile zorlukla yapıldığı, omuz genişliği mesafe bile olmadığı için bir oınuz önde bir omuz arkada geçilen bu darhkta böylesi basit olay bile hatırı sayılır probleme dönüşebilir. Zorlu beş dakika ve milim milim yapılan hareketlerden sonra kask nihayet kurtuldu ve ekip serbest kaldı. Bir başka ekip ise kuzey tünelinde çalışmaktaydı. Güney tünelinden dalıa uzun olan kuzey tünelini, yeraltı depolarıyla dolu salondan sonra ikiye ayrıldığı yerden doğuya doğru takip ettiğimizde 16 metrekarelik küçük bir odada sonlanmaktaydı. Bu yeraltı şehrini ilginç kılan nokta buraya kadar kı kısım ya da bu son oda değildi, buranın son olmasıydı. Uzun tünel sonucunda ulaşılan bu oda bir "son savunına" noktasıysa son derece iyi planlanmış savunma yapısında buraya gelene dek hiçbir taş kapı, duvarlarda kapı şaftı veya operasyon odası bulunmaması da bu yeraltı şehrinin gizemiydi.

Tomarza'nın şimdiye dek keşfedilen en büyük yeraltı şehri, Kuşcağız Köyü yakınlarında bulundu. Bu yapının önündeki kayaya oyma meskenlerin büyük kısmı çöktüğü için birçok noktada yeraltı şehrine giriş ancak çökmüş kayalar arasından yapılabiliyor (üstte).

Tomarza'nın beş kilometre kuzeyinde, anayola yakın noktada sayısız eski mezar bulunuyor. Kirkor olarak bilinen bölgede hem girişi bu mezarların arasında olan bir yeraltı şehri hem de henüz incelenmemiş yapay bir tepe mevcuf (sağda).

Kirkor yeraltı şehrinin bulunduğu alanın yakınlarında oldukça büyük bir tümülüs mezar bulunuyor (solda).

Kapadokya'da kayalara oyulmuş güvercinlikiere sıkça rastlanılır. Gülveren Köyü'nde bulunan bu küçük ve açık güvercinlik tarz olarak bilinenlerin çoğuna benzemediği gibi köyün dokusuna iliştirilmiş mimari bir özgünlük olarak dikkat çekiyor (altta).

KADİR ÖZMEN

Kömür Köyü'nün üç kilometre kuzeyinde Ekinli bölgesinde bulunan dört adet Roma lahit mezarı, semerdamlı kapaklarıyla sadece bu bölgenin değil, tüm Orta Anadolu'nun bilinen yegâne örneği (solda üstte).

Pusatlar yeraltı şehrinde girişteki kilittaşlarının ardından uzanan koridorlardan geçilerek ailelerin yaşadığı odalara ulaşılıyor (solda).

FATİNLER YERALTI ŞEHRİ

Tomarza çalışması kapsamında araştırılan en ilginç yapılardan biri olan Fatinler yeraltı şehri de Tomarza ilçesine bağlı Şıh Barak Köyü'nün 500 metre doğusunda, vadiye bakan yamaçta. Savunma yapısı olarak planlanan bu yeraltı şehrini ilginç kılan kısım üç farklı girişinin mevcut olması. En batıda yer alan, duvarları nişli büyük yeraltı odasının batı duvarından başlayan ve arka arkaya iki kapı taşıyla savunulan tünelin orijinal giriş olduğu tahmin edilıyor. Araştırmamız sırasında bulduğumuz molozla tıkalı olan üç farkh tünelin de daha üst kotta kalan doğuya, vadiye doğru devam ettiği görülüyordu. Yeraltı şehrinin ortasında bulunan diğer girişin de kendine ait kapı taşı ve operasyon odası var. Karakteri birbirlerinden farkh bu üç girişin üç ayrı kullanım dönemini yansıtma ılıtimalı bize göre keşfin en heyecanlı kısmı. Zira bu keşif, yapıların zaman içinde topluluklarla beraber gösterdiği değişimi, yaşayan yapılar kavramını gözler önüne sermekteydi.

Bu birçokları arasmdan dıkkat çekici özellikleriyle sıyrılmış yapılar, elbette ki bu kadarla sınırlı kalmayacak. Bu projenin ilerleyen basamaklarında, gerek mimari farkhhkları gerek de kullamm biçimleriyle bızi şaşırtacak birçok yeni yapıyla karşılaşacağımız kuvvetle muhtemel.